

A black and white photograph of a large-scale industrial construction project. The scene is filled with complex scaffolding, steel beams, and various industrial structures. In the foreground and middle ground, numerous workers in hard hats and work clothes are seen walking through the site. The overall atmosphere is one of busy, large-scale engineering work.

De første gæstear- bejdere

Melvüt Kurt i Fredericia

”Jeg arbejdede som specialsvejsler og rejsemontør i Holland, da jeg hørte rygter om et land længere mod nord, Danmark, hvor der kunne tjenes mange penge, hvor levevilkårene var rigtig gode, og hvor pigerne var underskønne.”

I november 2014 skrev *Fredericia Dagblad* om ægteparret Melvüt og Henny Kurt, der havde skabt en dansk tilværelse med tyrkiske rødder. Da var det 50 år siden, at tyrkiske Melvüt Kurt var kommet til Fredericia. Her blev han i marts 1965 ansat som svejsler, da Shell-raffinaderiet skulle opføres.

Melvüt var en af de første tyrkiske gæstearbejdere i Danmark, og han drømte om at øge levestandarden for sig selv og sin familie i Tyrkiet. Han kom fra Konya i det centrale Tyrkiet, hvor han var gået ud af skolen efter syvende klasse. Derefter kom han i lære hos en imam og fik siden arbejde som lærer, inden han som 20-årig aftjente sin værnepligt. Efter soldatertiden rejste Melvüt Kurt til Istanbul, hvor hans fætter skaffede ham læreplads som svejsler.

I løbet af de tre års læretid blev han i stand til at mestre en ny røntgensvejseteknik, og da han var udlært, besluttede han sig for at finde arbejde i det rige Vesteuropa. Som 25-årig kom han derfor til Holland, hvor rygterne løb hurtigt. Arbejdsforhold og løn var endnu bedre i Danmark. Melvüt Kurt greb

chancen og tog i efteråret 1964 til Danmark. To uger efter sin ankomst mødte Melvüt Kurt en af de underskønne piger, Henny.

Melvüt Kurt fik kontakt med mange danske unge og lærte hurtigt sproget. Derfor blev han et vigtigt bindeled mellem tyrkiske gæstearbejdere og danske virksomheder i Fredericia, og da gæstearbejdere og deres familier i 1970'erne bosatte sig mere permanent i byen, spillede ægteparret Kurt en vigtig rolle for familiernes integration. Melvüt Kurt kom til at sætte sit præg på det nye tyrkisk-danske miljø i Fredericia, da han sammen med sin arbejdskollega Maksut Hendem etablerede en af Danmarks første tyrkiske kulturforeninger i 1974. Den tyrkiske forening stod bag en moské, og i foreningen kunne gæstearbejdere fra Tyrkiet mødes og få danskundervisning, deltage i religiøse højtider og fester og dyrke fritidsinteresser. Dermed blev Melvüt Kurt og andre tyrkiske gæstearbejdere og indvandrere en del af både det danske samfund og det lokale fredericianske samfund, mens de samtidig bevarede og udviklede deres tyrkiske kulturbaggrund.

1960'erne markerede en ny periode i Danmarks historie, hvor landet blev en del af en globaliseret verden, og hvor den globaliserede verden blev en del af Danmark. Det var en proces, der førte til diskussioner om kulturforskelle og religionsmøder, og i de seneste år har der været heftige diskussioner om symbolske kulturmarkører som tørklæder, burkaer, juletræer og leverpostej på den ene side og principielle og følelseladede debatter om normer, værdier, menneskerettigheder, demokrati, ligestilling, integration og velfærd på den anden.

Perioden fra 1960'erne har budt på en nyskabelse i dansk politik. Udlændingelovgivning har i forskellig form og under varierende styreformers eksisteret i adskillige hundrede år, mens integra-

tionspolitikken er et barn af den moderne velfærdsstat. For at forstå det moderne Danmark skal vi forstå integrationspolitikkens historie. Det er en fortælling, der begynder hos Shell på Egeskovvej i Fredericia i 1960'erne.

Opførelsen af Shell

Byggeriet af Shell-raffinaderiet begyndte i 1960, hvor oliegi-ganten opkøbte jord på Egeskovvej ved Fredericia. Placeringen i Fredericia var hensigtsmæssig, fordi byens havn var dyb nok til, at store skibe kunne lægge til. For byen var Shells valg af placering også en fordel. Det gav arbejde til byens borgere og økonomisk fremgang for kommunen, og nye indbyggere flyttede til byen. Etableringen af Shell-raffinaderiet er blot et blandt mange eksempler på, at virksomheder i stigende grad rykkede fra hovedstadsområdet til provinsen, hvor produktionsomkostningerne var lavere.

Opførelsen af raffinaderiet satte skub i byggeriet lokalt, men det krævede også specialiseret arbejdskraft. Især svejsearbejdet skulle være helt i top. Den britiske virksomhed Constructors John Brown skulle stå for rørlægningsarbejdet og dermed også opgaven med at finde kvalificeret arbejdskraft til byggeriet. Svejserne skulle have forstand på røntgeninspektion af svejsning, og netop denne specialisering mestrede flere tyrkiske svejsere, som havde arbejdet på olieraffinaderiet på den sydvestsjællandske halvø Stignæs. I første omgang forsøgte Constructors John Brown ellers at få danske svejsere til byggeriet, men der var behov for flere end de 60 kvalificerede danske svejsere, Smede- og Maskinarbejderforbundet kunne stille med. Derfor vendte virksomheden blikket mod udlandet og rekrutterede et par håndfulde tyrkiske specialister. Sammen med 13 andre landsmænd skulle Melvüt

Kurt aflægge svejseprøve. I processen faldt fire fra, men Melvüt Kurt bestod prøven og kom til at indgå i svejserteamet.

Der kom imidlertid til at gå en rum tid, før de tyrkiske svejsere fik lov til at arbejde, for svejsernes faglige klub på Shell-raffinaderiet var imod at rekruttere udenlandsk arbejdskraft. Den lokale forening af danske svejsere protesterede både over for sin fagforening, Smede- og Maskinarbejderforbundet, og over for Constructors John Brown. Foreningen hævdede, at importen af udenlandsk arbejdskraft udelukkende var et ”forsøg på at skaffe billig arbejdskraft”, som der stod i *Fredericia Dagblad* den 18. marts 1965. Set med fagforeningsøjne var import af arbejdskraft ikke en acceptabel løsning på tidens store problem med begyndende mangel på arbejdskraft. Efterkrigstidens voldsomme økonomiske vækst i Danmark og i de vestlige lande generelt skabte økonomisk fremgang, men også problemer. Hvis produktionsniveauet skulle holdes oppe, måtte man finde flere arbejdende hænder, lød meldingen fra arbejdsgiverside. Fagbevægelsen så dog hellere, at virksomhederne fornyede bygninger, maskiner og teknologi og dermed begrænsede behovet for hårdt og opslidende manuelt arbejde. Det var en langsigtet løsning, men på kort sigt var der brug for at udvide arbejdsstyrken. Smede- og Maskinarbejderforbundet krævede derfor, at man skulle finde ud af, om danske, organiserede smede kunne påtage sig arbejdet, inden udlændinge fik adgang til at indgå i sjakket ved Shell-byggeriet. Fagforeningens undersøgelse viste imidlertid, at kun få danske svejsere kunne udføre den særlige type svejsning.

Derfor fik Melvüt Kurt og de andre tyrkiske svejsere lov til at begynde arbejdet i marts 1965.

Fagbevægelsens dilemma

I efteråret 1965 blev 250 svejsere fyret fra raffinaderiet, og det fik den lokale afdeling af Smedeforbundet til at ”gå i aktion overfor hovedforbundet”, som det hed i *Fredericia Dagblad* i oktober 1965. Lokalafdelingen mente, at de tyrkiske svejsere skulle stå forrest i køen til en fyreseddel, så danske arbejdere kunne beholde deres arbejde. Formanden for hovedforbundet, Hans Rasmussen (1902-1996), talte dog imod lokalafdelingens linje og understregede: ”Jeg mener ikke, vi kan gribe ind overfor tyrkerne, som er kommet hertil langvejs fra, og i øvrigt er folk, vi intet har at udsætte på, hverken som fagarbejdere eller som medlemmer af vort forbund.”

Sagen med de tyrkiske svejsere i Fredericia illustrerer periodens diskussioner om gæstearbejdere. Fagbevægelsen krævede nok kontrolleret import af arbejdskraft, men når gæstearbejderne var blevet

1960'ernes
gæstearbejdere
var især enlige
mænd. Odense
Konservesfabrik
beskæftigede dog
også kvinder fra
Jugoslavien. De
skulle have et sted
at bo, og derfor
købte virksomheden
en række nye
enfamiliehuse i
Lindvedparken. Det
gav bekymrede miner i
grundejerforeningen,
for hvad ville 8-10
kvinder i en villa
betyde for moralen
bag de nyplantede
ligusterhække?
|| Fyens Stiftstidendes
Pressefotografer/
Odense Stadsarkiv

ansat og havde meldt sig ind i et fagforbund, var holdningen, at alle medlemmer uanset nationalitet skulle nyde samme beskyttelse. Fagbevægelsens klassiske position med hårdhændet behandling af uorganiseret arbejdskraft og beskyttelse af organiserede arbejdere var ikke helt uden konflikter. For selv om fagforbundenes ledelse stod bag formand Hans Rasmussens linje, var der intern uenighed mellem ledelsen og medlemmerne. Sat på spidsen var det store spørgsmål, om solidaritet skulle være begrænset til danske (nordiske) statsborgere.

Gæstearbejderspørgsmålet blev en del af de arbejdsmarkedspolitiske diskussioner i 1960'erne, og hovedaktørerne i debatten var arbejdsmarkedets parter. Selv om diskussionerne især handlede om beskæftigelse og arbejdsmarkedsforhold, var der dog et større spørgsmål, der pressede sig på. Det drejede sig om måden, man diskuterede gæstearbejdere og siden indvandrere og flygtninge på. Hele debatten var indrammet af den moderne velfærdsstat, der sikrede alle borgere økonomisk og socialt. Sammenlignet med lande i og uden for Europa var den danske velfærdsstats serviceniveau meget højt.

Spørgsmålet var nu, om det samfundssystem, der var blevet bygget op om en relativt stabil befolkning, skulle være forbeholdt 'de gamle danskere', der blev født, levede og døde inden for rammerne af det nationale? Eller skulle systemet også drage omsorg for 'nye danskere', som måske – måske ikke – var i Danmark midlertidigt? Diskussionen førte med tiden til spørgsmål om danskhed og definition af det danske.

Hvis man skal forstå dansk integrationspolitik, skal man forstå forholdet mellem velfærdsstaten og nationalstaten og mellem politik og historiefortælling. De politiske debatter om udlændinge er i det forgangne halve århundrede taget til i intensitet og

I marts 1957 blev det første store, landsdækkende indsamlingsshow vist på tv. Formålet var at samle penge ind til de ungarske flygtninge, som var flygtet i kølvandet på opstanden i efteråret 1956. Samtidig blev Dansk Flygtningehjælp etableret som en paraplyorganisation, der skulle koordinere hjælpearbejdet med de ungarske flygtninge. Fra 1957 til integrationslovens vedtagelse i 1998 var Dansk Flygtningehjælp primus motor i flygtnings integration. Økonomien var baseret på frivillige bidrag og statsstøtte, idet Dansk Flygtningehjælp kom på finansloven i 1978.
|| Aage Sørensen/
Ritzau Scanpix

er blevet både følelsesladede og barske. Udlændinge, indvandring, flygtninge og integration er aktuelt et af de mest ømtålelige og kontroversielle politiske temaer. Samtidig har debatten taget en kulturel drejning. I 1960'erne var religion og kultur ikke et omdrejningspunkt, men det blev store temaer i løbet af 1980'erne.

Det er sin sag at undersøge, forstå, analysere, fortolke og forklare udviklingen i dansk integrationspolitik, men bogen giver bud på problemer og årsager til politikernes løsninger.

Skete der noget nyt i 1960'erne?

Mennesket har altid vandret, og Melvüt Kurt var ikke den første gæstearbejder, indvandrer eller udlænding i Danmark. Tværtimod. Danmarks historie er præget af kontakt med omverdenen – både politisk og i kunst- og kulturlivet. Der har været ind- og udvandring i de ca. 1.000 år, vi med rimelighed kan tale om, at der har eksisteret et Danmark.

Gæstearbejdernes ankomst til Danmark i 1960'erne markerede dog begyndelsen på en ny periode, hvor den danske velfærdsstat skulle tilpasses en globaliseret verden med øget mobilitet og kulturel forskellighed. Den danske velfærdsmodel er vigtig, når man skal forstå, hvordan den danske stat reagerede på et af globaliseringens mest synlige fænomener: stigende migration på tværs af grænser og kontinenter. Hvad gjorde den danske velfærdsstat og de politiske beslutningstagere, da Danmark blev en del af en globaliseret verden?

Den historie begynder i efterkrigstiden og mere specifikt i 1960'erne, der var præget af økonomisk vækst og velfærdsstatens ekspansion og derfor kaldes 'velfærdsstatens guldalder'. Det var her, den nationale velfærdsstat mødte en globaliseret verdensorden, hvor mennesker, varer og arbejdskraft med

stigende hast flyttede sig på tværs af gamle nationale grænser. I efterkrigstiden ændrede det nordiske samarbejde (Nordisk Råd og Nordisk Ministerråd) og det europæiske samarbejde (EF og senere EU) landegrænsernes gamle funktioner. Samtidig kom der fokus på menneskers ukrænkelige rettigheder, hvad enten mennesker blev kategoriseret som nationale statsborgere, indvandrere eller flygtninge. Det internationale samfund – fx De Forenede Nationer (FN) og Det Europæiske Økonomiske Fællesskab (EF) – satte med internationale konventioner om flygtninge og menneskerettigheder samt anti-diskriminations- og anti-racismekonventioner en

ny ramme for nationalstaterne. Alle menneskers ubetingede ret til liv, beskyttelse og frihed stod som centrale værdier i efterkrigstiden.

Skal, skal ikke

I de første år af 1960'erne kom der ud over tyrkere også andre grupper udenlandske arbejdere til Danmark. Spanske slagteriarbejdere havde afhjulpet den såkaldte svinepukkel, ligesom grækere, jugoslavere og marokkanere med tiden bidrog til et højt produktionsniveau. Den gældende udlændingelov fra 1952 gav justitsministeren og arbejdsministeren relativt vide beføjelser til at åbne og lukke de danske grænser for arbejdstagere fra Europa og resten af verden. Det var dog ikke sådan, at regeringen og ministrene havde interesse i at træffe beslutninger om import af arbejdskraft uden at have konsulteret arbejdsmarkedets parter. Den danske arbejdsmarkedsmodel, der blev etableret i kølvandet på Septemberforliget 1899, betød groft forenklet, at arbejdsmarkedets parter – Landsorganisationen (LO) og Dansk Arbejdsgiverforening (DA) – forhandlede og fastsatte aftaler om løn og arbejdsforhold. Arbejdsgivers ret til at hyre og fyre og de organiserede arbejderes strejkeret havde sammen med den generøse velfærdsstat skabt flexicurity, hvor fleksibilitet (flexibility) og social sikkerhed (security) går hånd i hånd på arbejdsmarkedet. Det var derfor vigtigt, at spørgsmålet om import af gæstearbejdere blev drøftet mellem regeringen, arbejdsgiverorganisationer og fagbevægelsen.

Som sagen med de tyrkiske svejsere viser, var fagbevægelsen kritisk over for import af arbejdskraft generelt og over for uorganiserede arbejdere i særdeleshed. Heroverfor stod Dansk Arbejdsgiverforening, som ønskede import af arbejdskraft for at opretholde et højt produktionsniveau. I de første år

af 1960'erne gav de forskellige grupper af gæstearbejdere dog ikke anledning til større politisk debat. Der var ganske vist i de lokale fagforbund forsøg på at kontrollere og bremse import af arbejdskraft, ligesom fagbevægelsen forsøgte at få de nye arbejdere med i fagforeningerne, men i Folketinget var diskussionerne meget begrænsede.

I en kronik i den socialdemokratiske avis *Aktuelt* den 29. juni 1964 drøftede handelsminister Hilmar Baunsgaard (1920-1989) imidlertid, hvordan man kunne sikre fremtidig vækst. Han lagde samtidig op til at diskutere, om man skulle løse mangel på arbejdskraft ved at importere udenlandske arbejdere.

”Alt synes således at tyde på, at Danmark i lang tid fremover vil have et arbejdskraftproblem. Det kan løses ad to veje, enten ved at begrænse arbejdets og produktionens omfang til den forhåndenværende arbejdskrafts ydeevne eller også fremskaffe mere arbejdskraft. Vælger man den sidste vej, kan vi stabilisere fremgangen på et højere niveau end ved at begrænse arbejdets omfang. I det omfang vi har brug for mere arbejdskraft og kan skaffe dækning herfor ved antagelse af udenlandsk arbejdskraft, skaber vi højere aktivitet og større produktion. Andre lande, f.eks. Sverige, Svejts og Tyskland, har skabt sig selv større fremgang og velstand ad den vej. Danmark er nu nået dertil, hvor vi i alvor skal medtage også den udvej i vore overvejelser.”

I de følgende år intensiverede arbejdsmarkedets parter, regeringen og i nogen grad Folketinget diskussionerne om fordele og ulemper. Da handelsminister Hilmar Baunsgaard kommenterede en redøgørelse om rigets økonomiske tilstand i 1964, bad han Folketinget om en mere konstruktiv debat:

”En tredje ubehagelig ting, jeg vil fremføre, er manglen på arbejdskraft. Som økonomiministeren fremhævede, må vi regne med, at de kommende års stigningstakst i produktionen bliver mindre end de foregående års, da vi ikke længere har nogen arbejdskraftreserve at sætte ind i produktionen. Dette understreger behovet for investeringer i rationalisering og automation i erhvervslivet, men er det ikke også samtidig en understregning af nødvendigheden af mere fordomsfrit end hidtil at drøfte muligheden for og fordele samt ulemper ved import af fremmed arbejdskraft? Problemløst er det selvsagt ikke, men det er bestemt heller ikke konstruktivt at lade problemet ligge, blot fordi det forekommer nogle ubehageligt at diskutere.”

Baunsgaard var positivt stemt over for import af udenlandsk arbejdskraft, men vidste tilsyneladende også, at det var nødvendigt at få fagbevægelsen, Socialdemokratiet og de kritiske venstrefløjspartier i Folketinget med på ideen. Gæstearbejderspørgsmålet skulle diskuteres, fordele og ulemper undersøges, og det skulle helst ske i et samarbejde mellem arbejdsmarkedets parter og regeringen. Derfor blev der i 1969 nedsat en kommission, det såkaldte Elkær-Hansen-udvalg, som skulle undersøge, hvordan import af arbejdskraft kunne reguleres mest hensigtsmæssigt, og hvilke sociale problemer gæstearbejdere havde.

Det var svært at få beboere til den topmoderne og nybyggede satellitby Ishøj. Derfor annoncerede boligforeningen AAB i magasiner, herunder i Fremmedarbejderbladet, og i løbet af 1970'erne flyttede gæstearbejdere fra de københavnske slumkvarterer til Ishøj. Med tiden blev Ishøj den kommune med flest indvandrere, og derfor blev indvandrer-spørgsmålet aktuelt i Ishøj i en tid, hvor udlændingetemaet ellers ikke var øverst på dagsordenen i dansk politik. Foto fra 1975 af Strandgårdsskolen i Ishøj Kommune.
|| Erik Petersen/Ritzau Scanpix